

บทที่ 4

สังคมและรัฐคือผู้ลิขิตทิศทางการศึกษา

1. บทบาทของรัฐ

รัฐ หมายถึง ชุมชนทางการเมืองของประชาชน โดยมีประชาชนอาศัยอยู่ร่วมกันในดินแดนที่แน่นอน และมีรัฐบาลเดียวกัน รวมทั้งมีอำนาจอธิปไตยพ้นจากการควบคุมของรัฐภายนอก และการแทรกแซงภายใน ชุมชนดังกล่าวนี้สามารถกำหนดกฎเกณฑ์และระเบียบต่างๆ ได้เอง เพื่อให้ประชาชนทุกคนได้ใช้อย่างทั่วถึง และทุกคนต่างอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองเดียวกัน (จรรยา สุภาพ, 2518 : 177) ในทำนองเดียวกัน เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ์ (2524 : 44) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับรัฐว่า รัฐ คือ สมาคมของมนุษย์จำนวนหนึ่งที่ครอบครองดินแห่งหนึ่ง ซึ่งมีอาณาเขตแน่นอนรวมกันอยู่ภายใต้รัฐบาล ถ้าเป็นกิจการภายในเป็นองค์การแสดงออกซึ่งอธิปไตย และถ้าเป็นกิจการภายใน-นอก เป็นอิสระจากการบังคับบัญชาของรัฐอื่น

ทัศนะตามนัยข้างต้น แสดงให้เห็นว่ารัฐมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 4 ประการด้วยกัน คือ ประการแรก ต้องมีประชากรที่อาศัยอยู่ ประการที่สอง ต้องมีดินแดนที่แน่นอน ประการที่สาม ต้องมีรัฐบาลทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย และนำนโยบายไปใช้ให้ได้ผล นอกจากนี้ก็ยังมีหน่วยงานทางการปกครอง ที่คอยทำหน้าที่ให้บริการแก่ประชาชนและ ประการสุดท้าย ต้องมีอำนาจอธิปไตยที่จะแสดงถึงความมีเอกราชและไม่ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐอื่น (จรรยา สุภาพ, 2518 : 178-179 และ อานนท์ อาภาภิรม, 2528 : 14-15)

รัฐตามนัยดังกล่าวนี้ เพลโตประกาศว่า รัฐ (Polis) หมายถึง นครรัฐ (City-State) ที่มีขนาดเล็กไม่ใหญ่จนเกินไป มีความเป็นเอกภาพภายในรัฐ ส่วนจำนวนประชากรเท่าไรนั้นเพลโตไม่ได้กล่าวไว้ แต่อริสโตเติลผู้เป็นบิดาทางรัฐศาสตร์ และเป็นศิษย์ของเพลโตได้กล่าวไว้ว่า รัฐที่ดีควรมีประชากรประมาณ 5,040 คน (จรรยา สุภาพ, 2518 : 178) เพลโตเชื่อว่ารัฐเกิดขึ้นจากความจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังที่เพลโตได้เสนอไว้ในผลงานของเขาเรื่อง The Republic (อุดมรัฐ) เล่ม 2 ดังนี้

- โสเครติส : ตามความเห็นของข้าพเจ้า สังคมเกิดขึ้นเพราะมีสิ่งจำเป็นหลายต่อหลายสิ่งที่เราหาเองให้พอไม่ได้ ดังนั้น เราแต่ละคนจึงต่างขาดสิ่งจำเป็นหลายสิ่ง ท่านว่ามีอะไรอื่น ที่เป็นหลักในการเกิดขึ้นของรัฐหรือไม่
- อดิแมนตุส : ไม่มี
- โสเครติส : ถ้าอย่างนั้นด้วยเหตุนี้เองที่คนคนหนึ่งย่อมต้องการอีกคนมาช่วยเพื่อให้ได้บางอย่างและต้องการอีกคนหนึ่งเพื่อบริการอีกอย่างหนึ่ง เพราะเราต้องการสิ่งต่างๆ มากมาย จึงจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันหลายๆ คน ในที่แห่งเดียว เป็นผู้ร่วมมือกันและช่วยเหลือกัน การอยู่ร่วมกันนี้เองที่เราเรียกชื่อว่าสังคมหรือรัฐ ใช่หรือไม่
- อดิแมนตุส : ใช่
- (Plato, 1984 : 316)

วาทกรรมข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ตามทัศนะของเพลโตนั้น รัฐเกิดขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการที่มีความจำเป็นตามธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถอยู่เพียงลำพังคนเดียวได้ เพราะมนุษย์มีสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตมากมาย ไม่ว่าจะเป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และอื่นๆ ซึ่งคนๆ เดียวไม่สามารถจะหาสิ่งต่างๆ เหล่านี้มาสนองความต้องการของตนเองได้ครบทุกอย่าง ดังนั้นการอยู่ร่วมกันจึงเป็นหนทางให้เกิดความร่วมมือกัน ในการจัดหาสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของตนเองและผู้อื่น โดยมีการให้และการรับ รวมทั้งมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งและกันเกิดขึ้น ดังที่เพลโตได้เสนอไว้ในผลงานของเขาเรื่อง *The Republic* (อุดมรัฐ) เล่ม 2 ดังนี้

- โสเครติส : ระหว่างคนสองคนจะมีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน โดยมีการให้และการรับ เพราะต่างคิดว่าการกระทำอย่างนี้ตนจะได้ประโยชน์ดีขึ้นกว่าเดิม
- อดิแมนตุส : ถูกแล้ว
- โสเครติส : คราวนี้เรามาสร้างรัฐขึ้นด้วยทฤษฎีนี้ตั้งแต่ต้นเลยที่

เดียว เท่าที่เห็นกันสิ่งที่สร้างรัฐขึ้นมาก็คือ ความ
ต้องการของเราเอง

อดิแมนตุส : แน่นอน

โสเครติส : ความต้องการอย่างแรกที่สำคัญที่สุด ก็คือการมีอาหาร
กินเพื่อยังชีพ

อดิแมนตุส : ถูกต้อง

โสเครติส : อย่างที่สองคือ ที่อยู่อาศัย อย่างที่สามคือ เสื้อผ้า
เครื่องนุ่งห่ม

(Plato, 1984 : 316)

วาทกรรมข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ความต้องการในสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของ
มนุษย์ เช่น ความจำเป็นทางเศรษฐกิจและสาธารณสุข เป็นต้น ที่ทำให้มนุษย์ต้องมาอยู่รวมกันเป็น
สังคมหรือรัฐ เพื่อให้มนุษย์ได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องดังกล่าว จากความจำเป็นในข้างต้น
รัฐเป็นรูปแบบการรวมตัวที่เพลโตเห็นว่าสามารถจะสนองความต้องการของมนุษย์ด้วยกันได้ เพราะ
ภายในรัฐจะมีคนที่มีความสามารถในการปฏิบัติงานที่แตกต่างกัน ดังนั้นภายในรัฐก็จะประกอบไปด้วย
บุคคลหลากหลายอาชีพไม่ว่าจะเป็นพ่อค้า ชาวนา กรรมกร แพทย์ ช่างไม้ เป็นต้น

เพลโตเชื่อว่าคนในรัฐจะต้องมีการแบ่งแยกหน้าที่กันในการทำงาน (division of labour
in society) ตามธรรมชาติพื้นฐานของจิต ความถนัดหรือความชำนาญ เพราะคนที่มีธรรมชาติของ
จิตและความถนัดในงานใด ก็ย่อมจะทำงานนั้นได้ดี และเร็วกว่าคนที่ไม่มีความถนัดในงานด้านนั้น
ดังนั้นคนแต่ละคนก็จะมีความเหมาะสมกับหน้าที่แต่ละอย่างแตกต่างกันไป ดังที่เพลโตได้กล่าวไว้ใน
ผลงานของท่านเรื่อง The Republic (อุดมรัฐ) เล่ม 2 ดังนี้

โสเครติส : ตอนนี้ท่านก็ได้พูดออกมาเอง ข้าพเจ้าเห็นว่า
ลักษณะหลายอย่างของคนเราแต่ละคนต่างกัน
คนหนึ่งก็มีลักษณะเหมาะกับหน้าที่อย่างหนึ่ง
อีกคนหนึ่งก็เหมาะสมกับอีกอย่างหนึ่ง ท่าน
เห็นด้วยหรือไม่

อดิแมนตุส : เห็นด้วย

- โสเครติส : แล้วคนหนึ่งจะทำหน้าที่หลายอย่างในเวลาเดียวกัน หรือทำอย่างเดียวในเวลาเดียวกันได้ดีกว่ากัน
- อติแมนตุส : ก็หน้าที่เดียวในเวลาเดียวนะซิ
- (Plato, 1984 : 317)

วาทกรรมข้างต้นแสดงให้เห็นว่า อุดมรัฐของเพลโตนั้นมีการแบ่งหน้าที่กันทำ เพื่อให้เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละปัจเจกบุคคล ดังนั้นรัฐตามทัศนะของเพลโตจึงประกอบไปด้วยคน ที่มีลักษณะหรือธรรมชาติที่แตกต่างกัน บางคนมีธรรมชาติไปในด้านค้นหาหรือความต้องการ ก็จะมีคุณลักษณะและเหมาะสมกับหน้าที่ทางการช่าง กรรมกรหรือพ่อค้า แต่บางคนมีธรรมชาติของจิตที่กล้าหาญแสดงว่าเป็นคนที่มีจิตภักดีน้ำใจสูง กลุ่มนี้ก็จะเหมาะสมและถนัดกับงานด้านการทหาร และบางคนเกิดมามีธรรมชาติของจิตที่มุ่งไปในด้านเหตุผล ก็เหมาะสมที่เป็นกษัตริย์หรือนักปกครอง ซึ่งคนเหล่านี้ควรทำหน้าที่ตามความสามารถของตนเอง ที่มีความสอดคล้องกับธรรมชาติของตนเองและให้ดีที่สุด จึงเป็นการทำหน้าที่ที่เหมาะสมกับตน ขณะเดียวกันก็ไม่ควรก้าวล่วงหน้าที่ของผู้อื่น ซึ่งในอุดมรัฐเพลโตได้จัดแบ่งของคนในสังคมออกเป็น 3 ชั้น โดยพิจารณาตามความถนัดและธรรมชาติของจิต ซึ่งในเรื่องดังกล่าวนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

นอกจากเพลโตจะพิจารณาการแบ่งงานคนในรัฐ ตามลักษณะธรรมชาติของมนุษย์ ในอุดมรัฐ เพลโตเชื่อว่ารัฐต้องจัดการศึกษาขึ้นมาเพื่อให้คนในรัฐได้รู้ศักยภาพของตนเอง ว่าควรจะทำหน้าที่ความรับผิดชอบอะไรภายในรัฐ การศึกษาที่รัฐจัดขึ้นนี้เองที่เพลโตเชื่อว่าจะทำให้คนสามารถแบ่งหน้าที่ต่างๆ ภายในรัฐอย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ก้าวล่วงหน้าที่ของกันและกัน

การจัดการศึกษาตามทัศนะของเพลโต นอกจากจะจัดความโง่เขลาเบาปัญญาของมนุษย์แล้ว ยังเป็นการจัดศึกษาเพื่อแบ่งงานให้แก่คนในรัฐ ได้ปฏิบัติหน้าที่การงานให้ตรงกับความรู้ความสามารถ และสภาวะของจิตของแต่ละบุคคล การจัดการศึกษาลักษณะดังกล่าวเพลโตมุ่งจัดเพื่อให้พลเมืองแห่งรัฐเป็นคนดี คนเก่ง และคนที่มีความสุขเพื่อมาทำหน้าที่ปกครองรัฐ คนดี คนเก่งและคนที่มีความสุข โดยนัยของเพลโตนี้ก็คือราชาปราชญ์ ผู้ซึ่งเป็นบุคคลที่พึงประสงค์ อีกทั้งเพื่อความกลมกลืนกันของรัฐ ที่ทุกคนในสังคมได้ทำงานในหน้าที่ของตนได้เป็นอย่างดีในลักษณะบูรณาการหรือองค์รวม ไม่ไปก้าวล่วงหน้าที่ของผู้อื่น พลเมืองของอุดมรัฐ ตามทัศนะของเพลโตจึงได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ ที่แต่ละคนถนัด ไม่มีความสับสนในหน้าที่การงาน เช่น ทหารไม่

คิดจะปฏิวัติล้มล้างรัฐบาล และขึ้นมาเป็นผู้ปกครองเสียเอง นอกจากทำตามหน้าที่ทหาร ปกป้องประเทศชาติ ชวนาไม่ไปทำหน้าที่เป็นแพทย์ หรือผู้ปกครองไปทำหน้าที่เป็นชวนา เป็นต้น เพลโตถือว่าการทำตามหน้าที่เป็นความยุติธรรม (justice) ของรัฐ ซึ่งเป็นคุณธรรมสูงสุดที่จะทำให้เป็นรัฐที่ดี

รัฐที่ดีตามทัศนะของเพลโต ประกอบไปด้วยคุณธรรม 4 ประการ อันได้แก่ ความพอดี หรือความอดทน (temperance) ความกล้าหาญ (courage) ปัญญา (wisdom) และความยุติธรรม (justice) ซึ่งคุณธรรมทั้งสี่ประการดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้โดยอาศัยกระบวนการทางการศึกษา เพลโตเชื่อว่าการศึกษาในระยะแรกจะทำให้ชวนาและผู้ผลิตอื่นๆ มีความพอดีหรือความอดทน การศึกษาในระยะที่สองจะทำให้ทหารมีความอดทนและความกล้าหาญ และระยะสุดท้ายทำให้ได้ราชา-ปราชญ์ที่มีความอดทน มีความกล้าหาญและเป็นผู้ที่มีปัญญามาปกครองรัฐ เมื่อทุกคนในรัฐทำงานกันอย่างผสมกลมกลืนกันทั้งสามชนชั้น มีบูรณาการสูง สมาชิกแห่งรัฐได้ทำตามหน้าที่ของตนไม่ก้าวก่ายหน้าที่กันก็เป็นที่พอใจให้เกิดความยุติธรรมขึ้นภายในรัฐ เมื่อรัฐมีความยุติธรรมรัฐก็จะเป็นรัฐที่ดีและเป็นรัฐที่ทำให้ความสุขแก่คนในสังคม

ดังนั้น เพื่อให้อุดมรัฐเป็นรัฐที่ดีมีความสุขและมีความยุติธรรม เพลโตจึงเสนอให้รัฐมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาให้แก่พลเมืองภายในรัฐ ตั้งแต่การกำหนดนโยบายด้านการศึกษา หลักสูตรการเรียนการสอน งบประมาณ ครูผู้สอน เหล่านี้รัฐจะต้องเป็นผู้เข้ามาควบคุมดูแลและจัดการทั้งสิ้นไม่ควรปล่อยให้เอกชนควบคุม (ฮาร์มอน, 2515 : 49) ทั้งนี้ก็เพื่อจุดมุ่งหมายสูงสุดของรัฐ นั่นก็คือการที่ได้ราชาปราชญ์มาเป็นผู้ปกครองรัฐ

หากรัฐไม่เข้าไปจัดการศึกษาหรือปล่อยให้เอกชนสามารถจัดการศึกษาภายในรัฐ ได้แล้ว เพลโตเชื่อว่าอาจจะทำให้เด็กที่เกิดมาแล้ว มีธรรมชาติเป็นผู้ใฝ่รู้ รักในความรู้หรือปัญญา / ปรักษา ซึ่งจะมาเป็นราชาปราชญ์ในอนาคต ไปศึกษากับครูเอกชนที่ไม่มีความรู้ที่แท้จริง ทำให้เด็กได้รับความรู้ที่ผิดๆ และอาจจะทำให้ธรรมชาติที่ดีของเด็กนั้นเสียไปก็เป็นได้ ดังที่เพลโตได้กล่าวในผลงานเรื่อง The Republic (อุดมรัฐ) เล่ม 6 ดังนี้

โสเครติส : และธรรมชาติที่มีอยู่ในตัวนักปรัชญาของเรา ก็เปรียบเหมือนพืชต่างๆ ไป ที่จะเติบโตและดีเลิศที่สุดนำไปหว่านในสิ่งแวดล้อมที่ผิดๆ ก็อาจจะเกิดผลตรงข้าม เว้นเสียแต่ว่าจะมีเทพเจ้าบางองค์มาช่วย มีคน

พูดบ่อยๆ ว่ามีคนหนุ่มที่เสียคนไปเพราะพวกโซฟิสต์
หรือครูเอกชน.....

(Plato, 1984 : 377)

ดังนั้น ในอุดมรัฐ เพลโตจึงได้กำหนดให้รัฐมีหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน โดยมีผู้ปกครองหรือราชาปราชญ์เป็นผู้กำหนดนโยบายด้านต่างๆ รวมทั้งนโยบายด้านการศึกษา การจัดหลักสูตรการเรียนการสอน งบประมาณ ตลอดจนเป็นครูผู้สอนเสียเอง ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าว ในรายละเอียดในบทต่อไป

เพลโตถือว่า รัฐมีหน้าที่สำคัญในการให้การศึกษาอบรมที่เหมาะสมกับแต่ละคน โดยจัดแบ่งงานหรือหน้าที่ความรับผิดชอบให้เหมาะสมกับธรรมชาติของแต่ละคน เพื่อความเป็นเอกภาพของรัฐและเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของรัฐ โดยเพลโตเชื่อว่าหากพลเมืองในรัฐเป็นคนดี มีคุณธรรมแล้วรัฐก็จะเป็นรัฐที่ดี และมีความยุติธรรมไปด้วย ดังที่ได้กล่าวในผลงานเรื่อง The Republic (อุดมรัฐ) เล่ม 4 ดังนี้

โสเครตีส : ดั่งที่ข้าพเจ้าได้กล่าวไปแล้วนั้น มันยังคงชัดเจนอยู่
ข้าพเจ้า หมายถึง หน้าที่ในการถอดถอนทาสของ
ผู้ปกครอง เมื่อเขากระทำผิด และการยกระดับ
ผู้ปกครองที่มาจากชนชั้นต่ำ ความตั้งใจก็คือ ในกรณี
ของพลเมืองทั่วไปแต่ละคน ควรนำเขามาใช้ให้เกิด
ประโยชน์ ซึ่งความตั้งใจนั้นย่อมมีอยู่ในตัวเขาอยู่แล้ว
และคนทุกคนก็จะมีภาระหน้าที่ของตนเองและมีการ
รวมเป็นหนึ่ง ดังนั้นเมืองทั้งเมืองต้องมีความเป็นหนึ่ง
เดียว

อดิแมนตุส : ใช่ มันไม่ยากเลย

โสเครตีส : กฎระเบียบที่เขาประกาศใช้นั้น อดิแมนตุส มันไม่ใช่
ดั่งที่เรา อาจจะสมมติเอาหลักการดีๆ ที่มีมากมายนั้น
กลับเป็นเรื่องเล็กน้อย หากเรานำไปใช้อย่างระมัดระวัง
อย่างไรก็ดี ข้าพเจ้าก็ว่ามันมิใช่สิ่งที่ดีที่สุดแต่ก็สำคัญ

- ต่อเป้าหมายที่วางไว้
- อดิแมนตุส : แล้วจะใช้สิ่งใดเล่า
- โสเครตีส : การศึกษา และการส่งเสริมการศึกษา หากประชาชนเรามีการศึกษาที่ดี และเติบโตเป็นคนดี ก็เป็นเรื่องง่ายที่พวกเขาจะเข้าใจได้ทะลุปรุโปร่ง รวมถึงเรื่องอื่นๆอีกด้วยอย่างเช่น การแต่งงาน การครอบครองหญิงสาว และการให้กำเนิดทายาท ซึ่งมันเป็นไปตามหลักการโดยทั่วไปที่ว่า เป็นธรรมชาติระหว่างเพื่อนฝูง
- อดิแมนตุส : ซึ่งนั่นก็เป็นวิธีที่ดีที่สุดใน การหล่อหลอมพวกเขา
- โสเครตีส : นอกจากนี้แล้ว รัฐนั้น หากเริ่มต้นดีแล้ว มันก็จะเคลื่อนตัวเป็นวัฏจักร สำหรับการสนับสนุนและการศึกษาที่ดี จะก่อให้เกิดรัฐธรรมนูญที่ดี และบทบัญญัติที่ดีเหล่านี้ ก็จะเป็นรากฐานการศึกษาที่ดี และมีการปรับปรุงให้ดีขึ้นเรื่อยๆ และการปรับปรุงนี้ ก็จะส่งผลต่อการขยายเผ่าพันธุ์ของมนุษย์เหมือนสัตว์อื่นๆ ในโลก
- (Plato, 1984 : 344)

ในอุดมรัฐ พลเมืองทุกคนของรัฐจะทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากรัฐ และการทำตามหน้าที่นี้เองก็เป็นไปเพื่อให้รัฐมีความเป็นเอกภาพ รัฐจะมีเอกภาพได้เมื่อพลเมืองทำตามหน้าที่ ซึ่งรัฐมีหน้าที่ในการจัดแบ่งงานที่เหมาะสมกับธรรมชาติของแต่ละคน โดยอาศัยการศึกษาเป็นมาตรฐานในการคัดเลือกคนให้เหมาะกับหน้าที่นั้นๆ นอกจากนี้รัฐจะมีบทบาทสำคัญดังกล่าวแล้ว เพลโตยังได้กำหนดให้รัฐมีบทบาทในการควบคุมความสัมพันธ์ ในลักษณะครอบครัวของกลุ่มทหาร และผู้ปกครองรัฐอีกด้วย ตามทฤษฎีของเพลโต การสืบพันธุ์ของชนชั้นปกครองถือเป็นหน้าที่และต้องอยู่ในระเบียบ ความสัมพันธ์รูปคู่หัวตัวเมียถูกห้ามอย่างเด็ดขาด การประเวณีจะมีได้เป็นครั้งคราวเพื่อที่จะได้มาซึ่งพันธุ์ที่ดีที่สุดเท่านั้น เด็กที่เกิดมาจากการผสมพันธุ์ภายใต้การควบคุมนี้จะอยู่ในความเลี้ยงดูของรัฐ ไม่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวในฐานะพ่อ แม่ ลูก ทั้งนี้เพราะภาวะครอบครัวจะทำให้ชน

ชั้นปกครองเลื่อมความใส่ใจในกิจการของรัฐ (ชวีช ทัน โดภาส, 2541 : 23-24) ซึ่งเพลโตได้เสนอเรื่องดังกล่าวนี้ ในผลงานเรื่องThe Republic (อุดมรัฐ) เล่ม 5 มีนัยโดยสังเขปดังนี้

“ รัฐต้องออกกฎหมายให้สตรีที่มีธรรมชาติเป็นผู้พิทักษ์ซึ่งถือว่าเป็นสตรีที่มีธรรมชาติที่ดีที่สุด และบุรุษที่มีธรรมชาติเป็นผู้พิทักษ์ซึ่งเป็นบุรุษที่มีธรรมชาติที่ดีที่สุดเช่นกัน ได้เป็นคู่ครองกัน แต่จะต้องไม่มีใครเป็นสามีภรรยาเป็นการส่วนตัว ลูกที่เกิดมาก็จะต้องเป็นส่วนกลาง โดยไม่ให้พ่อแม่ได้รู้ว่าคนไหนเป็นลูก ไม่ให้ลูกรู้ว่าคนไหนเป็นพ่อแม่ ผู้ปกครองต้องเลือกบุรุษและสตรี ที่มีธรรมชาติใกล้เคียงกันมากที่สุด ได้มาอยู่อาศัยและกินอาหารร่วมกัน ไม่ให้มีทรัพย์สินไว้เป็นของตัวเอง ต้องอยู่ด้วยกัน เล่นกายบริหารใช้ชีวิต และมีการศึกษาร่วมกัน มีความสัมพันธ์ทางเพศต่อกัน โดยความจำเป็นบังคับ ส่วนเด็กที่เกิดมานั้นจะเป็นชายหรือหญิงก็ได้ ที่จะมาอยู่ในตำแหน่งในรัฐ ลูกของคนดี ๆ นี้ ก็จะได้รับการศึกษาในโรงเรียนเด็กโดยจะมีการแบ่งเป็นส่วนๆ เด็กที่มาจากชนชั้นต่ำ หรือเด็กที่มีโอกาสที่ดึกว่า แต่พิการก็จะถูกกำจัดไปอย่างลับๆ ไม่มีใครรู้สถานทีและไม่มีใครรู้ว่าเด็กเป็นอย่างไร นี่ก็เป็นวิธีที่จะทำให้เชื้อสายของผู้พิทักษ์บริสุทธิ์ ”

(Plato, 1984 : 359-362)

วาทกรรมข้างต้น ย่อมแสดงให้เห็นว่าจะไม่มีความสัมพันธ์ ในลักษณะครอบครัวในพวกทหารและราชาปราชญ์ การที่เพลโตกำหนดให้ทั้งสองชนชั้นดังกล่าวไม่มีครอบครัวหรือไม่ให้มีการครอบครองทรัพย์สินใดๆ ทั้งสิ้น ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการตัดไฟเสียแต่ต้นลม ไม่ให้มีการคอร์รัปชันหรือการฉ้อราษฎร์บังหลวง และความขัดแย้งกันในเรื่องของผลประโยชน์ในกลุ่มดังกล่าวนั่นเอง

รัฐมีบทบาทสำคัญในการควบคุมการผลิตประชากรทั้งสองชนชั้น เพื่อให้ได้ประชากรที่มีความสมบูรณ์ที่สุด ในอุดมรัฐเด็กทารกที่เกิดมาที่มีความพิการ ไม่สมบูรณ์จะถูกทำลาย ทั้งนี้ก็เพื่อควบคุมปริมาณและคุณภาพของประชากรภายในรัฐ รัฐจะมีหน้าที่ในการเลี้ยงดูเด็กทารกโดยตรง โดย รัฐจะนำเด็กมาเลี้ยงรวมกัน ในโรงเรียนเด็ก ให้การศึกษาตามหลักสูตรที่รัฐได้จัดไว้ให้ เพราะฉะนั้นการกำหนดบทบาทของรัฐดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่าแนวคิดของเพลโตนั้นให้ความสำคัญ

กับรัฐมาก รัฐจึงมีบทบาทสำคัญที่สุดตั้งแต่การผลิตประชากรของรัฐ การจัดการศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งผู้ปกครองที่เป็นราชาปราชญ์ ซึ่งมีคุณลักษณะดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

โดยสรุปแล้ว เพลโตกำหนดให้รัฐมีบทบาทสำคัญที่สุดในการจัดการศึกษาโดยรัฐ โดยรัฐจะมีบทบาทในการควบคุมคนภายในรัฐอย่างเข้มงวด เริ่มตั้งแต่การคัดพันธุ์ การให้กำเนิดทารก เพื่อให้ได้เด็กที่มีคุณสมบัติพร้อมที่จะเป็นผู้ปกครองรัฐ เพราะเพลโตเชื่อว่าถ้าคนในรัฐดีแล้ว รัฐก็จะดีตามไปด้วย เพราะฉะนั้น รัฐจะต้องนำพลเมืองไปสู่ความเป็นคนดีที่มีความรู้ ซึ่งเพลโตเสนอว่า คนจะดีมีความรู้ได้นั้นจะต้องอาศัยการศึกษา และเนื่องจากการศึกษาเป็นเกณฑ์สำคัญจึงต้องมีการควบคุมอย่างเข้มงวด

2. บทบาทของสังคม

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าสังคมและรัฐ เกิดขึ้นมาจากความจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะมนุษย์แต่ละคนก็จะมีความสามารถที่แตกต่างกัน เช่น บางคนมีความสามารถในด้าน การเกษตร บางคนมีความสามารถในการทำประมง บางคนอาจจะมีความสามารถในการค้าขาย เป็นต้น ดังนั้น ความแตกต่างในด้านความสามารถหรือความชำนาญดังกล่าวนี้ ทำให้มนุษย์แต่ละคนไม่สามารถที่จะหาสิ่งต่างๆ มาสนองความต้องการของตนเองได้ครบทุกอย่าง มนุษย์จึงได้รวมตัวกันอยู่เป็นสังคมเป็นรัฐ เพื่อแลกเปลี่ยนผลผลิตกันตลอดจนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มนุษย์จึงเป็นสัตว์สังคม (social animals) เพราะมนุษย์ไม่สามารถจะอยู่เพียงลำพังคนเดียวได้ แต่มนุษย์ต้องมีชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน และมีการพึ่งพาอาศัยกัน สังคมตามนัยของเพลโตจึงเกิดหรือประกอบขึ้นมาจากความสัมพันธ์ ระหว่างคนที่มีความสามารถหรือชำนาญในกิจกรรมที่แตกต่างกัน ดังนั้นคนในสังคมจึงควรมีหน้าที่ที่แตกต่างกัน ดังที่เพลโตได้เสนอไว้ในผลงานของเขาเรื่อง The Republic (อุดมรัฐ) เล่ม 2 ดังนี้

โสเครติส : ตอนนี้ให้เราดูว่าเราจะสนองความต้องการเหล่านี้
ในเมืองเราได้อย่างไร เราอาจจะสมมติให้มีชาวไร่
ชาวนาคนหนึ่ง ช่างก่อสร้างคนหนึ่ง ช่างทอผ้าคน
หนึ่ง เราควรจะเพิ่มช่างทำรองเท้า และคนที่มาสนอง
ความต้องการทางร่างกายของพวกเราด้วยใช่ไหม
อติแมนตุส : ถูกต้อง

- โสเครติส : อย่างรัฐหนึ่งก็จะต้องมีสี่หรือห้าคน
- อดิแมนตุส : ชัดเจนเลย
- โสเครติส : แล้วเราจะให้เขาทำอะไรต่อไป? จะให้แต่ละคน
 นั้นทำงานเพื่อทุกคนใช่หรือไม่ เช่น ชาวนาคนเดียว
 จะต้องหาข้าวให้คนสี่คน และเปลืองแรงงานและ
 เวลาในการผลิตอาหารเป็นสี่เท่า แล้วแบ่งให้คนอื่น
 หรือว่าไม่ต้องคิดถึงคนอื่น แล้วหาอาหารมาเพียง
 หนึ่งในสี่ เพื่อตัวเองเพียงคนเดียวโดยใช้เวลาเพียง
 หนึ่งในสี่เท่านั้น และใช้เวลาอีกสามส่วนที่เหลือ
 ในการปลูกบ้านส่วนหนึ่ง ทอผ้าส่วนหนึ่ง และอีก
 ส่วนหนึ่งทำรองเท้า โดยไม่ต้องไปข้องเกี่ยวกับผู้
 อื่น เพียงแต่จัดหาสิ่งที่ตนเองต้องการมาด้วย
 ตนเองทั้งหมด
- อดิแมนตุส : ให้เขาหาอาหารอย่างเดียว ไม่ต้องหาทุกอย่าง
- โสเครติส : นั่นเป็นหนทางที่ดีที่สุด ข้าพเจ้าเห็นว่าลักษณะ
 หลากๆ อย่างของคนแต่ละคนแตกต่างกัน คนหนึ่ง
 มีลักษณะเหมาะกับหน้าที่อย่างหนึ่ง อีกคนหนึ่ง
 เหมาะกับหน้าที่อีกอย่างหนึ่ง...
- (Plato, 1984 : 316-317)

จากวาทกรรมข้างต้น จะเห็นได้ว่าอุดมรัฐของเพลโตต้องการให้คนในสังคมหรือรัฐนั้น
 ทำหน้าที่ในการสนองความต้องการต่างๆ ในสังคม เพียงคนละหนึ่งหน้าที่เท่านั้น เช่น ชาวนามี
 หน้าที่ปลูกข้าวก็ทำนาปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว ช่างทอผ้าก็ทำหน้าที่ทอผ้าอย่างเดียว ช่างก่อสร้างก็
 ทำหน้าที่ในการก่อสร้างอาคารบ้านเรือน เป็นต้น โดยให้แต่ละคนที่ทำหน้าที่ต่างๆ กันนี้ ให้ดีที่สุด
 โดย ได้ทำการผลิตเพื่อสนองความต้องการของบุคคลอื่นในสังคมนั้นด้วย ไม่ใช่ว่าทุกคนจะต้องทำ
 หน้าที่ภายในรัฐทั้งหมด เช่น ทำนา หาปลา ทอผ้า สร้างบ้าน เป็นต้น ด้วยตนเองหมดทุกอย่าง เพราะ
 ทุกคนก็มีความถนัดที่แตกต่างกัน ดังนั้นหน้าที่แต่ละอย่างก็ย่อมมีความเหมาะสมกับแต่ละคนไป

ดังนั้น ความสัมพันธ์ในสังคมที่เกิดขึ้นจากความแตกต่างกันทางด้านความสามารถหรือศักยภาพของมนุษย์ในสังคม ย่อมทำให้เกิดการแบ่งงานกันทำตามความสามารถ หรือความถนัด เฉพาะด้าน ใครมีความสามารถหรือความถนัดในด้านใดก็ไปทำหน้าที่ในด้านนั้น การทำหน้าที่ในสังคมที่ตรงกับความถนัดนั้นเป็นเพราะเพลโตเชื่อว่า “ ทุกๆ สิ่งมีความสามารถพิเศษเฉพาะอย่าง เพราะฉะนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำงานให้ตรงกับความสามารถพิเศษนั้น ” (Wayper, 1973 : 130)

พรทิพา บรรทมสินธุ์ (2523 :51) ได้อธิบายถึง การเสนอทฤษฎีการแบ่งแรงงาน (theory of contribution) ของเพลโตว่า นอกจากจะเป็นการพิจารณาผลในด้านเศรษฐศาสตร์ ที่ให้แต่ละคนทำงานตามที่ตนเองถนัด เพื่อจะได้ผลงานที่ดียังรวมไปถึงการเมือง ที่จะสร้างสังคมที่มีรูปแบบที่สมบูรณ์ที่เพลโตเชื่อว่า จะก่อให้เกิดความยุติธรรม ในด้านเศรษฐศาสตร์ เนื่องจากทฤษฎีการแบ่งงานของเพลโตให้ผลในแง่ที่ว่า การมอบหมายงานให้บุคคลทำหน้าที่ ตามที่ตนถนัดจะก่อให้เกิดประโยชน์ ในแง่ที่ว่า “ ทำให้ได้ผลงานที่มีคุณภาพแก้ไขปัญหาการว่างงาน เพราะพลเมืองในอุดมรัฐทุกคนมีงานทำ ทุกคนทำหน้าที่ตามความเหมาะสมของสภาพจิต และการที่มีการแบ่งงานกันทำ ให้แต่ละคนมีหน้าที่ต่างกัน ” (Grube, 1935 : 266) นอกจากจะได้งานที่มีคุณภาพแล้ว ยังทำให้ไม่เสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์ ถ้าจะให้คนคนเดียวทำทุกหน้าที่ ส่วนในด้านการเมือง ถ้าปัจเจก-บุคคลในรัฐ มีการทำหน้าที่ตามที่เป็นหน้าที่ของตน รัฐจะมีระเบียบในด้านความกลมกลืน ปัญหาเรื่องการก้าวก่ายหน้าที่ของกันและกันจะไม่มี ทหารมีหน้าที่ป้องกันประเทศ จะไม่ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารประเทศ ยอมให้เป็นหน้าที่ของราชาปราชญ์ พลเมืองซึ่งเป็นพลังที่ช่วยในด้านผลผลิตจะทำหน้าที่ของตนและเชื่อมั่นในสติปัญญาของราชาปราชญ์ การปกครองในลักษณะนี้ จะทำได้ง่ายเพราะทุกฝ่ายรู้หน้าที่ของตน ปัญหาการก้าวก่ายหน้าที่ระหว่างผู้ปกครองกับทหารก็จะไม่เกิด เพราะมีแบ่งแยกหน้าที่กันอย่างเด่นชัด

ในอุดมรัฐเพลโตได้แบ่งคนในสังคมออกเป็น 3 ชั้นด้วยกัน คือ ชั้นผู้ผลิต ชั้นทหาร ชั้นผู้ปกครอง

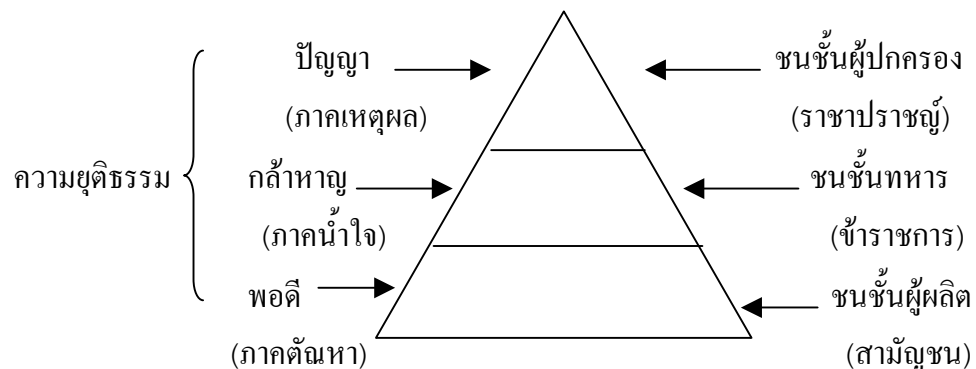
ชนชั้นผู้ผลิต (industrial class or lower class) มีหน้าที่ในการผลิตสินค้า และบริการที่จำเป็นต่อสังคม ซึ่งจะประกอบไปด้วยกลุ่มพลเมืองที่ประกอบอาชีพต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น พ่อค้า กรรมกร ชาวไร่ ชาวนา ชาวประมง พวกช่างต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นช่างทำรองเท้า ช่างเย็บผ้า เป็นต้น โดยเพลโตถือว่าเป็นชนชั้นต่ำที่สุดในสังคมและมีจำนวนมากที่สุด

ชนชั้นทหาร (warrior class or military class) มีหน้าที่ในการป้องกันประเทศ ซึ่งประกอบไปด้วยคนที่เป็นทหาร ตำรวจ และพวกข้าราชการประจำ ชนชั้นนี้ถือว่าเป็นผู้ช่วยของผู้ปกครองในการบริหารกิจการของรัฐ ตลอดจนคอยกดดันให้ให้พลเมืองของรัฐเชื่อฟังกฎหมายที่มาจากผู้ปกครอง เพลโตถือว่าเป็นชนชั้นกลางมีจำนวนน้อยกว่าชนชั้นผู้ผลิต

ชนชั้นผู้ปกครอง (ruling class or guardian class) เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่ได้ผ่านการคัดเลือกมาเป็นพิเศษเพื่อมาเป็นผู้นำของรัฐ ซึ่งเพลโตเรียกว่าราชาปราชญ์ (philosopher king) และถือว่าเป็นชนชั้นที่มีความสำคัญที่สุด และมีจำนวนน้อยที่สุดในสังคม

อุดมรัฐเป็นสังคมที่มีชนชั้น (class society) ซึ่งมีลักษณะสังคมแบบปิรามิด นั่นคือลักษณะสังคมที่ฐานชั้นล่างมีจำนวนคนมากที่สุด ถัดมาชนชั้นกลางมีจำนวนคนน้อยกว่าชนชั้นล่าง แต่ก็ยังมีมากกว่าชนชั้นสูง และสุดท้ายบนยอดของปิรามิดก็คือชนชั้นสูงซึ่งมีจำนวนน้อยที่สุด ซึ่งเป็นผู้ปกครองที่มีความรู้และศีลธรรมที่สุดในบรรดาสมาชิกแห่งรัฐ ดังเสนอไว้ในแผนภาพ

แผนภาพ 2 แสดงทัศนะของเพลโต ว่าด้วยสังคม / ชนชั้นและรัฐ

ในการกำหนดว่าใครสังกัดอยู่ชนชั้นใด ทำหน้าที่อะไรในสังคมนั้น เพลโตกำหนดให้ใช้การศึกษาเป็นตัววัดว่าใครจะสังกัดอยู่ในชนชั้นใด โดยรัฐจะเป็นผู้จัดการศึกษาทั้งหมด ชนชั้นต่างๆ เหล่านี้ จึงไม่มีการสืบทอดไปยังลูกหลาน ดังที่เพลโตได้เสนอในผลงานของเขาเรื่อง The Republic (อุดมรัฐ) เล่ม 3 ดังนี้

โสเครตีส : ถึงอย่างไรเทพเจ้าก็สร้างผู้ที่เหมาะสมที่จะเป็นผู้ปกครอง โดยการเอาทองผสมไว้เป็นเชื้อ เพราะเป็นสิ่งที่มีความมากที่สุด ส่วนพวกที่เป็นผสมจากเงิน ก็จะเป็นผู้ช่วย ในพวกชาวไร่ชาวนาและช่างฝีมือต่างๆ ก็จะผสมจากเหล็กและทองเหลือง และส่วนใหญ่จะยังคงสงวนอยู่ในเด็กแต่อาจจะเป็นไปได้เหมือนกันที่พ่อที่มีเชื้อสายทองจะมีลูกเป็นประเภทเงิน และลูกที่เป็นประเภททอง อาจเกิดจากพ่อ ที่เป็นประเภทเงินก็ได้ พวกที่เหล็กก็เช่นกัน อาจเกิดจากอีกประเภทหนึ่งก็ได้ ดังนั้นบทบัญญัติที่เทพเจ้ากำหนดมาแต่แรกแก่ผู้ปกครอง ก็คือ ให้เป็นผู้พิทักษ์ที่ระมัดระวังและดูแลส่วนผสมของธาตุเหล่านี้ในวิญญาณของลูกหลาน และหากลูกที่เกิดมามีทองเหลืองและเหล็กผสมอยู่ พวกเราก็ต้องไม่สงสาร แต่ต้องจัดการให้อยู่ในฐานะที่เป็นธรรมชาติของเด็กนั้น คือให้มาเป็นพวกช่างฝีมือหรือชาวไร่ชาวนา หากลูกคนเหล่านี้ เกิดมาเป็นประเภททอง ก็ต้องยกย่องให้อยู่ในชนชั้นที่สูงขึ้น บางคนอาจจะเป็นผู้ปกครอง บางคนก็อาจจะได้เป็นผู้ช่วย

(Plato, 1984 : 340-341)

วาทกรรมข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ชนชั้นผู้ปกครองตามทัศนะของเพลโต จะมีส่วนผสมของทอง ชนชั้นทหาร ก็จะมีส่วนผสมของเงิน ส่วนชนชั้นผู้ผลิตพวกนี้ ก็จะมีส่วนผสมของทองเหลืองกับเหล็ก ธรรมชาติพื้นฐานที่เพลโตได้จำแนกเอาไว้ทั้งสามประเภทคือ ทอง เงิน เหล็ก และทองเหลืองนั้น แสดงให้เห็นว่า เพลโตยอมรับความแตกต่างกันโดยธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ ตลอดจนยอมรับความแตกต่างกันของความสามารถของมนุษย์ด้วยเช่นกัน

ธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ที่เพลโตได้เปรียบเทียบกับธาตุทั้งสามชนิดนั้น เป็นเสมือนมรดก (inherent innate) ที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด (พรทิพา บรรทมสินธุ์, 2523 : 58) ที่สามารถ

ถ่ายทอดทางพันธุกรรมสู่ลูกหลานต่อไปได้ นั่นก็คือลักษณะที่พ่อแม่ประกอบด้วยธาตุทอง ลูกก็จะต้องประกอบด้วยธาตุทองเช่นเดียวกับพ่อแม่ด้วย ในคนกลุ่มอื่นๆ ก็เช่นเดียวกัน เพลโตจึงเสนอให้รัฐเข้าไปควบคุมการให้กำเนิดทารกของชนชั้นผู้ปกครองกับชนชั้นทหารอย่างเข้มงวด ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว อย่างไรก็ตามเพลโตก็ยอมรับว่าไม่แน่เสมอไปที่ธรรมชาติดังกล่าวนั้น จะถ่ายทอดสู่ลูกหลานเท่านั้นแต่เด็กในชนชั้นต่างๆ ที่เกิดมาอาจจะมีลักษณะธรรมชาติที่แตกต่างไปจากพ่อแม่ก็ได้ ดังที่เพลโตเชื่อว่าลูกของผู้ปกครองก็ไม่จำเป็นจะต้องเป็นผู้ที่ประกอบไปด้วยธาตุทอง แต่อาจมีส่วนผสมของธาตุอื่นที่ต่ำกว่าได้เช่นกัน ส่วนลูกของชาวนาหรือพวกช่างทั้งหลาย ก็อาจจะมีส่วนผสมของธาตุทองได้เหมือนกัน เพราะฉะนั้น ลูกของชาวนาที่สามารถจะเลื่อนชั้นมาอยู่ในชนชั้นผู้ปกครองได้ ถ้าเขามีธรรมชาติของธาตุทองอยู่ และลูกของชนชั้นผู้ปกครองและทหารก็อาจจะเลื่อนชั้นมาอยู่ในชนชั้นผู้ผลิตได้เช่นกัน ดังนั้น การแบ่งชนชั้นในสังคมตามที่เสนอของเพลโต จึงไม่ใช่ลักษณะการแบ่งชนชั้นโดยการตกทอดไปสู่ลูกหลาน

การยอมรับการเลื่อนชนชั้นดังกล่าวแสดงว่า เพลโตยอมรับว่าธรรมชาติพื้นฐานในตัวมนุษย์แต่ละคนที่มีความแตกต่างกัน ทั้งธรรมชาติพื้นฐานและความสามารถพิเศษนั้น ส่วนหนึ่งอาจจะได้รับมาจากพันธุกรรมและอีกส่วนก็ได้รับมาจากการฝึกฝนอบรมมาตั้งแต่เด็ก (Barrow, 1976 : 32) ดังนั้นเมื่อมนุษย์มีความแตกต่างโดยธรรมชาติและการศึกษาหรือการฝึกฝนอบรมที่ได้รับมาแล้วหน้าที่ความรับผิดชอบภายในรัฐก็ควรจะแตกต่างกันไปตามความรู้ ความสามารถ ความถนัด ตลอดจนธรรมชาติของผู้คนด้วย เพลโตจึงอาศัยการศึกษาเป็นตัวชี้วัดว่าใครจะอยู่หรือสังกัดในชนชั้นใด ทำหน้าที่อะไรในสังคมหรือรัฐ ทั้งนี้ก็เพื่อมอบหมายหน้าที่ ความรับผิดชอบ ให้เหมาะสมกับธรรมชาติของผู้คน

การที่เพลโตแบ่งคนในสังคมตามหน้าที่ความรับผิดชอบโดยพิจารณาจากความถนัดหรือความสามารถเฉพาะด้าน ธรรมชาติพื้นฐานแล้ว เพลโตก็ได้พิจารณาความถนัดดังกล่าวไปถึงสภาพธรรมชาติของมนุษย์ด้วย ว่าผู้คนมีสภาพจิตเน้นหนักไปทางด้านใด ซึ่งแต่ละคนก็จะมีธรรมชาติของจิตที่เน้นไปด้านใดด้านหนึ่งแตกต่างกัน มนุษย์ทุกคนไม่ได้มีธรรมชาติของจิตเน้นไปทางเหตุผลเท่านั้น แต่บางคนก็มีธรรมชาติของจิตเน้นไปในด้านอารมณ์ความรู้สึก หรือมีจิตภาคน้ำใจสูง และบางคนก็มีธรรมชาติของจิตเน้นไปด้านของความต้องการหรือมีจิตภาคค้นหาสูง ทำให้หน้าที่ความรับผิดชอบของคนในสังคมมีความแตกต่างกัน

Ritter (1968 : 73) ได้อธิบายการทำหน้าที่ที่เหมาะสมกับสภาพจิตตามที่เสนอของเพลโตไว้ว่า มนุษย์แต่ละคนก็จะมีสภาพของจิตที่แตกต่างกัน คนที่มีธรรมชาติที่เน้นไปทางด้านความ

ต้องการก็จะมีธรรมชาติรักการผลิต คนกลุ่มนี้ก็เป็นพลเมืองที่ประกอบอาชีพต่างๆ คนที่มีธรรมชาติของจิตที่เน้นด้านภาคน้ำใจ ก็จะมีธรรมชาติรักความกล้าหาญ ต้องการเกียรติยศ ชื่อเสียง มีความเหมาะสมที่จะเป็นทหารทำหน้าที่ป้องกันประเทศ ส่วนคนที่มีธรรมชาติเป็นคนที่รักในความรู้ ก็จะมีปัญญาหรือภาคเหตุผลคอยชี้นำ ก็จะเป็นนักปราชญ์

การปฏิบัติหน้าที่ตรงกับลักษณะธรรมชาติของจิตนี้ เพลโตถือว่าเป็นความยุติธรรมของรัฐซึ่งสอดคล้องกับความยุติธรรมในตัวบุคคล ซึ่งมีเหตุผลคอยควบคุมพฤติกรรมหรือการกระทำต่างๆของคุณ ความสมดุลในตัวบุคคลลักษณะดังกล่าวนี้ จะนำไปสู่ความสมดุลในสังคมที่พลเมืองของรัฐทำงานในหน้าที่ของตนเองอย่างแข็งขัน ไม่ก้าวก่ายหน้าที่กัน ดังที่เพลโตได้เสนอไว้ในผลงานของท่านเรื่อง The Republic (อุดมรัฐ) เล่ม 4 ดังนี้

- โสเครติส : และส่วนที่เป็นแรงงานที่เป็นช่างไม้และช่างทำรองเท้า พลเมืองส่วนที่เหลือต่างปฏิบัติหน้าที่ของตน ไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับงานของคนอื่น นั่นคือร่มางของความยุติธรรม และด้วยสิ่งนั้นเป็นความถูกต้องแล้ว
- โกลคอน : ข้าพเจ้าเข้าใจ
- โสเครติส : แต่ความยุติธรรมอันแท้จริงที่ดังที่ข้าพเจ้าได้อธิบาย นั้น อย่างไรก็ดีมิได้เกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีใช้พลเมืองของรัฐ แต่เกี่ยวข้องกับประชากรในรัฐ สำหรับคนที่มี ความชอบธรรม จะไม่แทรกแซง ก้าวก่ายกันและกัน หรือไม่ยุ่งงานของคนอื่น เขาจะจัดระเบียบชีวิตของเขาเอง เป็นนายของตนเอง และมีระเบียบในตัว เป็นผู้ที่รักความสงบ และเมื่อใดที่เขาใช้ชีวิตโดยยึดหลัก คุณธรรมทั้งสามประการ ซึ่งเราอาจจะเปรียบเทียบ ระดับชีวิตของเขาได้ว่ามีสูง ต่ำ และทางสายกลาง เขาจะเดินในทางสายกลาง เมื่อเขาใช้คุณธรรมทุก อย่างไปพร้อมกัน ในเวลาไม่นาน เขาจะกลายเป็นผู้ที่ รู้จักวางตน ได้อย่างสมบูรณ์แบบ จากนั้นเขาก็จะเริ่ม ปฏิบัติตน ไม่ว่าจะเป็นการสร้างทรัพย์สิน การดูแล

ตนเองหรือกิจการงานทางการเมืองหรือธุรกิจส่วนตัว เขาจะคิดเสมอว่าการปฏิบัติหน้าที่ของเขานั้นเป็นไปตามสภาวะแห่งความสอดคล้อง สมดุล ชอบธรรม และเป็นภาระการกระทำดี โดยใช้ความรู้ ปัญญา และเมื่อใดที่สภาวะดังกล่าวเสื่อมถอยลงเขาจะเป็นผู้ที่กระทำโดยมิชอบ ทั้งยังเป็นผู้ละทิ้งหลักการ (Plato, 1984 : 354-355)

ความยุติธรรมตามทัศนะของเพลโต หมายถึงการทำตามหน้าที่ (สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532 : 97) การยอมรับความแตกต่างของธรรมชาติมนุษย์นี้ ทำให้เพลโตไม่เชื่อว่ามนุษย์มีความเท่าเทียมกันในด้านความรู้ความสามารถ ฉะนั้นมนุษย์แต่ละคนก็จะมีหน้าที่ความรับผิดชอบที่แตกต่างกันไปตามธรรมชาติของจิตของผู้นั้น โดยให้ผู้ที่มิมีจิตภาคเหตุผลเป็นใหญ่ ทำหน้าที่ปกครองบ้านเมืองคอยควบคุมผู้ที่มิมีจิตภาคค้ำจุนและภาคน้ำใจ การพยายามฝืนไปทำหน้าที่ที่มีใช้ของคนนั้นเพลโตถือว่าเป็นความหายนะของรัฐ เพลโตจึงเสนอให้คนในสังคมทำหน้าที่ของตนให้ดี ไม่ควรไปก้าวก่ายในหน้าที่การงานของผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างไม่ควรไปก้าวก่ายในหน้าที่ของชนชั้นอื่น ดังที่เพลโตได้เสนอในผลงานเรื่องThe Republic (อุดมรัฐ) เล่ม 4 ดังนี้

“ การที่ชนชั้นทั้งสามเข้าไปก้าวก่ายและแทรกแซงการทำงานของคน และกันก็ดี การที่ภาคหนึ่งต่อต้านวิญญูณโดยส่วนรวม เพื่อจะเข้าครอบครองสิ่งที่มีใช้ของตน เพราะธรรมชาติของตนเหมาะแก่การเป็นทาสรับใช้ หลักที่มีทำหน้าที่ปกครองก็ดี อย่างนี้จะนับว่าเป็นสงครามกลางเมือง ระหว่างหลักทั้งสามส่วนได้หรือไม่ ข้าพเจ้าคิดว่าเราจะพุดกันถึงเรื่องเหล่านี้ และการก้าวก่ายกันของหลักเหล่านี้รวมทั้งการหลงไปจากหน้าที่ที่เหมาะสมแก่ตนก็ดี นับว่าเป็นความไม่เที่ยงธรรม เลว ชลาด โง่เขลาเบาปัญญา และถือรวมๆ ได้ว่าเป็นความชั่วร้าย ”

(เพลโต อ้างถึงใน ปรีชา ช้างขวัญยืน, 2523 :185)

การทำหน้าที่ต่างๆ ในสังคมดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นนั้น เพลโตยังได้เสนอให้คนในสังคมปฏิบัติหน้าที่ของตนให้มีประสิทธิภาพ ผู้ปกครองสามารถปกครองบ้านเมืองให้มีความสุข ทหารสามารถปกป้องรัฐจากผู้รุกราน ชาวนาก็ทำนาให้มีประสิทธิภาพ เป็นต้น สังคมจะดีได้เมื่อทุกคนในสังคมต่างทำหน้าที่ของตน ไม่ไปก้าวก่ายหน้าที่ของผู้อื่นซึ่งไม่ใช่ธรรมชาติที่แท้จริงของตนเอง ที่สำคัญที่สุดไม่ควรก้าวก่ายหน้าที่ของชนชั้นอื่น ทั้งนี้ก็เพื่อให้กลไกทั้งหมดของรัฐสามารถดำเนินไปได้ สังคมและรัฐก็จะมีความเป็นเอกภาพนั่นเอง ดังที่เพลโตได้เสนอไว้ในผลงานของท่านเรื่อง The Republic (อุดมรัฐ) เล่ม 4 ดังนี้

- โสกราตีส : ตอนนี้ท่านจงคิดดูสิว่าท่านเห็นด้วยกับข้าพเจ้าหรือไม่ สมมติว่าช่างไม้ไปทำงานของช่างทำรองเท้า หรือช่างทำรองเท้าไปทำงานของช่างไม้ และสมมติว่าพวกเขาต้องการจะเปลี่ยนหน้าที่การงาน หรือคนๆ เดียวจะทำงานทั้งสองอย่าง หรือต้องการจะเปลี่ยนไปทำงานอย่างอื่นท่านเห็นหรือไม่ว่ารัฐจะตกอยู่ในสภาพที่เลวร้ายเพียงใด?
- โกลคอน : อาจไม่มาก
- โสกราตีส : แต่หากช่างทำรองเท้าหรือคนอื่นๆ เขาเกิดมาเพื่อเป็นพ่อค้าด้วย มันก็เป็นการยกระดับระดับจิตใจเขาด้วยฐานะเงินทอง และบริวาร หรือไม่ว่าจะด้วยผลประโยชน์ใดๆ มันจะเป็นตัวผลักดันเขาให้กลายเป็นนักรบ หรือจากนักรบไปเป็นผู้ออกกฎหมายและเป็นผู้พิทักษ์ ซึ่งไม่มีอะไรที่เหมาะสมกับเขาเลย ท่านคิดดูเมื่อใดก็ตามที่คนๆ เดียวเป็นได้ทั้งพ่อค้า ผู้ออกกฎหมาย และนักรบในคนๆ เดียว ข้าพเจ้าคิดว่าท่านจะเห็นด้วยกับคำกล่าวของข้าพเจ้าว่า การเปลี่ยนไปมาจากอย่างหนึ่งไปเป็นอีกอย่างหนึ่ง เป็นความพังพินาศของรัฐ
- โกลคอน : แน่แน่นอนที่สุด

โสกราตีส : และนอกจากนี้ การที่คนทำหน้าที่หลายอย่าง เปลี่ยนจากหน้าที่หนึ่งไปทำอีกหน้าที่หนึ่งนั้นเป็นความหายนะอย่างใหญ่หลวงของรัฐ และมันก็เป็นการกระทำโดยปีศาจ
(Plato, 1984 : 349-350)

วาทกรรมข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า การที่ช่างไม้เปลี่ยนไปทำหน้าที่เป็นช่างทำรองเท้า หรือการที่ช่างรองเท้าต้องการจะไปทำหน้าที่เป็นช่างไม้ การเปลี่ยนหน้าที่ภายในชนชั้นของตนเองก็ถือว่าเป็นความหายนะของรัฐเหมือนกัน แต่ก็ยังไม่เลวร้ายเท่ากับการที่คนพวกช่าง หรือพวกพ่อค้าต้องการจะทำหน้าที่ เป็นทหารหรือผู้ปกครองรัฐ หรือการที่คนๆเดียวต้องการจะทำทุกหน้าที่ ซึ่งเพลโตถือว่าเป็นความหายนะอย่างใหญ่หลวงของรัฐ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเพลโตนั้นไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง กับการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบภายในสังคม เพลโตถือว่าเป็นการก้าวข้ามหน้าที่กันซึ่งจะไม่เป็นผลดีแก่รัฐนัก เพราะแต่ละคนในสังคมก็จะมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับหน้าที่แต่ละอย่างแตกต่างกันไป ไม่มีใครสามารถทำหน้าที่หลายอย่างให้ได้ดี ดังนั้นการทำตามหน้าที่ ที่เหมาะสมเป็นสิ่งสำคัญในอุดมรัฐ ที่ทำให้รัฐมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตลอดจนทำให้รัฐมีความกลมกลืนกัน

สังคมตามที่เพลโต คาดหวังดังที่เขาแสดงไว้ในอุดมรัฐนั้น สะท้อนให้เห็นว่าเขาต้องการให้คนในสังคมต่างทำหน้าที่ของตน ตามศักยภาพของแต่ละคน ในแต่ละกลุ่มหรือชนชั้น ตามที่เขาได้แบ่งชนชั้นของคนในสังคม ดังที่ได้เคยกล่าวไว้แล้วในข้างต้น ฉะนั้นใครอยู่ชนชั้นใดก็ทำหน้าที่ของชนชั้นตนให้สมบูรณ์ ไม่ควรไปก้าวล่วงงานในชนชั้นที่มีไซชนชั้นที่ตนสังกัดอยู่ เพราะหากเกิดการเปลี่ยนหรือสับสนในหน้าที่การงานกันแล้ว เพลโตถือว่าเป็นความวิบัติของสังคม และสามารถนำไปสู่ความหายนะของรัฐได้ ทั้งนี้เพราะรัฐไม่มีความกลมกลืนกัน ขาดบูรณาการหรือการประสานงานกันแบบองค์รวม

ในประเด็นดังกล่าวนี้เพลโตได้กล่าวเปรียบเทียบการทำตามหน้าที่ของคนในสังคมกับอวัยวะต่างๆของมนุษย์ อวัยวะต่างๆแต่ละชิ้นส่วนมีหน้าที่ของตนเอง หน้าที่เหล่านี้ถูกจัดมอบให้ตามความเหมาะสม ขามีหน้าที่เดิน ปากมีหน้าที่กิน สมองมีหน้าที่คิด มือมีหน้าที่หยิบจับสิ่งต่างๆ สังคมในทัศนะของเพลโตจึงเป็นลักษณะเป็นองคาพยพ หรือเป็นสังคมที่มีชีวิต หน้าที่ต่างๆของ

สมาชิกในสังคมก็เปรียบเสมือนหน้าที่ต่างๆของอวัยวะในร่างกายที่มีหน้าที่นั้นๆ โดยธรรมชาติ ดังที่เพลโตได้เสนอไว้ในผลงานท่านเรื่องThe Republic (อุดมรัฐ) เล่ม5 ดังนี้

โสเครติส : รัฐก็มีลักษณะเหมือนกับปัจเจกบุคคล เช่น ถ้านิ้วมือ
เราได้รับบาดเจ็บสักหนึ่งนิ้ว ร่างกายก็จะส่งความรู้สึก
รู้สึกลงไปให้วิญญาณ ทำให้ส่วนสำคัญเกิดความรู้สึก
ขึ้นมา ส่วนอื่นๆของร่างกายก็จะเกิดความรู้สึกเจ็บ
ปวด ถึงแม้ว่าส่วนที่เจ็บนั้นจะมีเพียงส่วนเดียวเท่านั้น...
นั้น...

(Plato, 1984 : 363)

การที่เพลโตเชื่อว่า นิ้วมือเล็กๆเพียงแค่นิ้วเดียวสามารถส่งผลกระทบต่ออวัยวะส่วนอื่น
ของร่างกายนั้น ก็เพื่อแสดงให้เห็นว่าปัจเจกบุคคลภายในสังคม มีความสำคัญต่อรัฐ เพราะหาก
ปัจเจกบุคคลต่างทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์แล้ว ก็มีส่วนทำให้สังคมนั้นสมบูรณ์ไปด้วย ใน
ทางกลับกันหากปัจเจกบุคคลเพียงแค่นคนเดียวหรือชนชั้นเดียวบกพร่องในหน้าที่ ไม่ทำตามหน้าที่
แล้วก็จะส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นในสังคมด้วย ปัจเจกบุคคลในสังคมเป็นคนดี มีความสุข สังคม
และรัฐก็จะดีและมีความสุขเช่นกัน หากทุกคนในสังคมทำหน้าที่ของตนอย่างดีที่สุด ชนชั้นต่างๆ
ทำงานอย่างกลมกลืนกัน เพลโตถือว่ารัฐนั้นสังคมนั้นมีความสุขและยุติธรรม แต่ถ้าปัจเจกชนนั้นไม่
มีความสุข ไม่มีความยุติธรรมแล้ว สังคมและรัฐก็จะไม่มีความสุข และความยุติธรรมไปด้วย ก็
เปรียบเสมือนร่างกายของคนเราที่ได้รับบาดเจ็บแค่นิ้วมือเพียงนิ้วเดียวแต่สามารถทำให้ส่วนอื่นของ
ร่างกายได้รับการกระทบ คือรู้สึกเจ็บปวดไม่มากก็น้อยไปด้วย

การทำหน้าที่ของคนในชนชั้นต่างๆอย่างเคร่งครัด ไม่ก้าวก่ายหน้าที่การทำงานกันจึงเป็น
สิ่งสำคัญที่สุดที่ทำให้รัฐสามารถดำเนินต่อไปได้ ภายใต้การปกครองของราชาปราชญ์ การแบ่งหน้าที่
ที่ในสังคมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง การกำหนดไปว่าใครมีหน้าที่อะไร สังกัดอยู่ชนชั้นใดก็ต้องอยู่
ชนชั้นนั้นตลอดไป ไม่ต้องการให้มีการเปลี่ยนหน้าที่กัน ในอุดมรัฐเพลโตกำหนดให้เป็นหน้าที่ของ
รัฐในการจัดการศึกษาภายในรัฐ เพื่อที่จะกำหนดให้ทุกคนได้รู้ว่าจะอยู่ในชนชั้นผู้ปกครอง ชนชั้น
ทหาร หรือชนชั้นผู้ผลิต ถ้าไม่ได้รับการศึกษาก็จะไม่ทราบได้ว่าตนอยู่ชนชั้นไหน เหมาะสมกับ
หน้าที่อะไร (สิทธิ (นามแฝง), 2537 : 10-11)

บทบาทต่างๆ ทางสังคมจึงเป็นผลพวงมาจากการศึกษา การศึกษาจึงมีความสำคัญอย่าง ในการคัดเลือกบุคคลในสังคมให้เหมาะสมกับความสามารถและธรรมชาติของจิต ทั้งนี้ก็เพื่อความ สุขของพลเมืองแห่งรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้มาซึ่งราชาปราชญ์ที่จะมาทำหน้าที่ปกครองรัฐที่ สามารถผ่านการคัดเลือกตามลำดับขั้นตอนต่างๆที่รัฐได้กำหนดขึ้นมา การสอบในแต่ละลำดับขั้น ของการศึกษาดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นก็เพื่อคัดผู้ที่ไม่มีความสมบัติตามที่รัฐต้องการให้เป็นผู้ปกครอง รัฐออกไป เพื่อไปทำหน้าที่ในชนชั้นที่เหมาะสมกับตน การศึกษาในแต่ละขั้นจะช่วยให้ผู้เรียนนั้น มีคุณธรรมเหมาะสมกับหน้าที่การงานในแต่ละขั้น เช่น การศึกษาในระดับขั้นแรก จะฝึกให้ผู้เรียน ทุกคนได้รู้จักความพอดี สามารถยับยั้งความต้องการ ยับยั้งตัณหาของตนให้ได้ เมื่อมีการสอบ ผู้ที่ สอบไม่สามารถก็จะออกไปทำงานต่างๆตามความสามารถในชนชั้นผู้ผลิต ผู้ที่สอบผ่านก็ศึกษาต่อ ในขั้นต่อไป ในขั้นนี้รายวิชาต่างๆจะสอนให้มีความกล้าหาญอย่างฉลาด จนกระทั่งมีการสอบผู้ที่ สอบไม่ผ่านก็จะออกไปทำหน้าที่เป็นทหาร ผู้ที่สามารถสอบผ่านไปเรียนในขั้นต่อไปเพื่อฝึกให้เป็น ผู้ที่มีความรู้ที่แท้จริง เป็นผู้มีปัญญา มีเหตุผล และฝึกเพื่อสามารถจะปกครองรัฐต่อไป รัฐก็จะเป็น รัฐที่ยุติธรรมเพราะคนในสังคมต่างทำหน้าที่ของตนเอง

กล่าวโดยสรุปแล้ว ในอุดมรัฐของเพลโตได้กำหนดให้การศึกษา มีหน้าที่หรือบทบาท สำคัญ ในการกล่อมเกล้าให้แต่ละคนในสังคมหรือรัฐ ได้บรรลุถึงการทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย จากรัฐได้อย่างสมบูรณ์ อันเป็นหน้าที่ของพลเมืองที่จะต้องทำตามหน้าที่ของตนเอง ทั้งนี้ก็เพื่อ เสริมสร้างโครงสร้างของรัฐให้มีความกลมกลืนกัน อันจะก่อให้เกิดสังคมที่ดี รัฐที่ดีและยุติธรรมขึ้น

สิ่งแวดล้อม

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญเชิง บูรณาการ หรือองค์รวม มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจหมายรวมถึงสิ่งแวดล้อมทาง สังคมและทางธรรมชาติ ความสัมพันธ์โดยนัยนี้เป็นความสัมพันธ์ที่เน้นสภาพ ที่เรียกว่า มนุษย์- นิเวศวิทยา (Human ecology) อันเน้นให้เห็นว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม ไม่ใช่หน่วย แยกสิ่งแวดล้อม

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เชิงบูรณาการนี้เป็นลักษณะที่ต้องมีความ สมดุลกันระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งมนุษย์และสิ่งแวดล้อมจะต้องมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและ กัน มนุษย์ก็มีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมก็มีอิทธิพลต่อมนุษย์ ซึ่งจะเป็นเงื่อนไขให้มนุษย์

ได้เกิดการเรียนรู้ และปรับตัวได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมนุษย์เห็นความสำคัญ

ของ
สิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เอื้ออาทร อนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ให้มีความสมดุล
กันระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ก็จะยิ่งทำให้เป็นเหตุปัจจัยให้มนุษย์ได้เกิดการเรียนรู้ รวมทั้งปรับ
ตัวและสามารถดำรงวิถีชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข

สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อสติปัญญาของมนุษย์ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นลักษณะภูมิประเทศ และ
ภูมิอากาศ ต่างๆ ก็ล้วนมีความสำคัญต่อสติปัญญา ความเฉลียวฉลาด และการพัฒนาความรู้ความ
สามารถมนุษย์ทั้งสิ้น ดังจะสังเกตเห็นได้จากประเทศที่มีการพัฒนา ส่วนใหญ่จะอยู่ในภูมิประเทศ
ที่มีลักษณะอบอุ่นและอากาศหนาวพอดี โดยไม่หนาวจนเกินไปหรือร้อนจนเกินไป ประชากรใน
ประเทศที่อยู่ในเขตอบอุ่น ก็จะมีความคิดสร้างสรรค์ มากกว่าประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตร้อน
หรือหนาวจัด สิ่งแวดล้อมจึงมีอิทธิพลต่อการประดิษฐ์คิดค้น ส่วนประเทศที่มีอากาศรุนแรงมักจะล่า
หลัง เพราะภูมิอากาศเช่นนี้ ขัดขวางต่อการพัฒนาต่างๆ ภายในรัฐ เพราะประชาชนต้องดิ้นรนต่อ
สู้กับสภาพธรรมชาติ แทนที่จะคิดริเริ่ม จึงขาดการสร้างสรรค์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ เป็นอุปสรรคต่อการ
พัฒนาในด้านต่างๆ ภายในรัฐ (จรรยา สุภาพ, 2518 : 181) ดังนั้นสิ่งแวดล้อมจึงมีความสำคัญใน
การพัฒนาศักยภาพหรือการเรียนรู้ของมนุษย์ด้วยเช่นกัน

ตามทัศนะของเพลโต สิ่งแวดล้อมมีความสำคัญในการกำหนด หรือหล่อหลอม
พฤติกรรมของมนุษย์ ดังที่เพลโตได้เสนอไว้ในผลงานของเขาเรื่อง The Republic (อุดมรัฐ) เล่ม 6
ดังนี้

โสเครตีส : สมมติว่ามีชายหนุ่มคนหนึ่งเกิดมาในธรรมชาติดีมา
ตั้งแต่เกิดและพอใจคำสั่งสอนตั้งแต่นั้น ซึ่งสามารถ
เข้าใจบางสิ่งบางอย่างได้ และได้ถูกนำไปสู่
ปรัชญา เราลองทายกันซิว่าคนที่คิดว่าตนเองต้อง
เสียเพื่อน และคนที่ทำประโยชน์ให้แก่สังคมไป
จะทำอย่างไร เขาก็จะพูดและทำบางอย่างที่เป็นการ
คิดกันให้คนคนนั้นรอดพ้นจากการถูกชักจูง และจะ
เข้าไปขัดขวางคนที่พยายามชักจูง ไม่ว่าจะโดยทาง
ลับหรือโดยการดำเนินคดีในศาลซะใหม่

- อดิแมนตุส : คงจะเป็นเช่นนั้น
- โสเครติส : คนคนนั้นจะเอาดีทางปรัชญาอีกได้ไหม
- อดิแมนตุส : ไม่ได้แน่นอน
- โสเครติส : ท่านเห็นริยงว่า เราพูดไม่ผิดหรือกว่า เมื่อคนที่มี
 ธรรมชาติเป็นนักปรัชญา อยู่ในสิ่งแวดล้อมและการ
 เลี้ยงดูที่ไม่ดี ก็สามารภที่จะหลงผิดไปได้ และสิ่งที่
 เรียกว่าความดี ได้แก่ ความมั่งคั่งและสิ่งต่างๆที่เป็น
 ที่มาของความมั่งคั่ง ก็มีสวนในการทำให้เป็นอย่าง
 นั้นด้วยใช่ไหม
- อดิแมนตุส : ที่พูดมานั้นถูกแล้ว
- โสเครติส : สิ่งเหล่านี้ก็คือตัวการสำคัญ ที่คอยทำลายและทำให้
 ธรรมชาติที่เยี่ยมที่สุดต้องเสียไป แต่ก็เป็นสิ่งที่ถือ
 กันว่าเป็นการกระทำที่สูงที่สุด ทั้งๆที่คนที่มีธรรมชาติ
 แบบนั้นก็มีอยู่น้อย ซึ่งเราเคยพูดกันมาแล้ว คนแบบ
 นี้แหละที่กลายเป็นคน ที่อาจจะทำลายสังคม และ
 ปังเจกชน ตลอดจนคนที่ทำดีด้วย ถ้าเข้ามาในทางนี้
 ด้วย ส่วนคนที่มีธรรมชาติแบบที่ด้อยกว่าก็ยอมที่จะ
 ไม่ทำอะไรที่ยิ่งใหญ่ให้แก่คนหรือรัฐเลย
- (Plato, 1984 : 379)

วาทกรรมข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่า เพลโตให้ความสำคัญแก่สิ่งแวดล้อมทางสังคม ว่ามีส่วนอย่างยิ่งในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ คนที่เกิดมามีธรรมชาติที่ดีแต่เมื่อถูกอบรมเลี้ยงดูมาไม่ดี หรือไปอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี ก็อาจกลายเป็นพาลชน มีพฤติกรรมที่เป็นภัยแก่ตัวเอง และสังคม ในขณะที่เดียวกันคนที่เกิดมามีธรรมชาติที่ไม่ดี หากเข้าไปอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีก็ยังคงเป็นไม่อันตรายต่อสังคม เท่ากับคนที่เกิดมามีธรรมชาติที่ดี ดังนั้นสิ่งแวดล้อมที่ดีมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของมนุษย์ พ่อ แม่ พี่ น้อง เพื่อน ครูบาอาจารย์ ตลอดจนถึงสิ่งต่างๆที่อยู่รอบข้าง ล้วนมีความสำคัญในการกระตุ้น และส่งเสริมให้มีความก้าวหน้า เรียนรู้ในการพัฒนาตนเองและการดำเนินชีวิตที่ดีต่อไป

ตามทัศนะของเพลโต สิ่งแวดล้อมที่มีผลเสียต่อธรรมชาติที่ดี นั่นก็คือความเจริญทางวัตถุ ดังที่เพลโตได้เสนอไว้ในผลงานของเขาเรื่อง The Republic (อุดมรัฐ) เล่ม 6 ดังนี้

- โสเครติส : ถ้าเช่นนั้นเราลองมาพิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้ธรรมชาติของความเป็นนักปรัชญาต้องเสียไป และมีคนเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่พ้นจากความเสื่อมเสียไปได้ แม้ว่าคนอื่นจะถือว่าเลวและไร้ประโยชน์ แล้วเราก็อยมมาพิจารณา พวกที่เลียนแบบธรรมชาตินั้น ได้อย่างไม่เหมาะสม แล้วคอยดูกันว่าวิญญาณแบบไหน ที่ดำเนินชีวิตสูงส่งเกินความสามารถของตนเอง เนื่องจากการกระทำที่ไม่เข้ากัน ไม่กลมกลืนกัน และทุกกลุ่มคนที่ทำให้ปรัชญามีชื่ออย่างที่ท่านได้กล่าวมา
- อดิแมนตุส : ท่านกำลังพูดถึงการเสียแบบไหนกัน
- โสเครติส : ข้าพเจ้าได้พยายามอธิบายให้ท่านได้เข้าใจว่า ทุกคนได้ยอมรับธรรมชาติอย่างที่เราได้กำหนดกัน ว่าเป็นนักปรัชญาที่สมบูรณ์นั้น ไม่ค่อยจะมีในคนเรา จะมีก็เพียงสองสามคนเท่านั้น ท่านเห็นด้วยหรือไม่
- อดิแมนตุส : เห็นด้วย
- โสเครติส : อย่างนั้นเรามาดูกันซิว่า มีอะไรบ้างที่ทำให้คนสองสามคนนี้เสียคน
- อดิแมนตุส : มีอะไรบ้างล่ะ
- โสเครติส : ข้อเท็จจริงก็คือ แต่ละสิ่งที่ธรรมชาติให้มาและเราขกย่อง มีลักษณะวิญญาณของบุคคลเสีย และออกห่างจากปรัชญา สิ่งเหล่านี้ได้แก่ความกล้าหาญ การควบคุมตนเองและอื่นๆ
- อดิแมนตุส : ฟังดูจะขัดกับสามัญสำนึกนะ
- โสเครติส : ยิ่งกว่านั้นสิ่งที่เรียกว่าดี ล้วนทำให้เสียและไขว้เขว

ทั้งสิ้น เช่น ความงาม ความมั่งคั่ง ความแข็งแรงของ
ร่างกาย ความสัมพันธ์ของครอบครัวที่กลม่อานาจรรัฐ
และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งนี้
(Plato, 1984 : 377)

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า มนุษย์แต่ละคนก็จะมีลักษณะที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็
ธรรมชาติของจิตในแต่ละคนก็แตกต่างกันไป บางคนมีจิตภาคัณหามาก บางคนมีจิตภาคน้ำใจมาก
และบางคนก็มีจิตภาคเหตุผลมาก มนุษย์จึงมีบุคลิกลักษณะที่ต่างกัน แล้วแต่ว่าใครจะมีจิตภาคใด
มากกว่ากันหรือสามารถควบคุมจิตภาคต่างๆ ให้มีความกลมกลืนกันได้หรือไม่ เพลโตเชื่อว่า คนที่มี
ลักษณะที่ดี มีธรรมชาติเป็นนักปรัชญา และเหมาะสมที่จะเป็นผู้ปกครองในอนาคตนั้น มีน้อย เพลโต
เชื่อว่าลักษณะที่ดีนั้น มีโอกาสจะเสียได้หากอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีและไม่เหมาะสม

ตามทัศนะของเพลโต ความเจริญทางด้านวัตถุมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติที่
มีมาแต่กำเนิด ทำให้คนที่เกิดมาพร้อมกับธรรมชาติที่ดี เมื่อเข้าไปอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีความ
เจริญทางวัตถุ ไม่ว่าจะเป็ความร่ำรวย ทรัพย์สิน เงินทอง หรือคนที่ม่อำนาจ ลุ่มหลงกับสิ่งเหล่านี้
จนขาดความพอดี ขาดความยับยั้งชั่งใจ มุ่งแต่จะหาความความสุขทางกาย สิ่งแวดล้อมแบบนี้เพลโต
เชื่อว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้ธรรมชาติที่ดีของคนเราต้องเสียไป

เพราะฉะนั้น รัฐในฐานะผู้จัดการศึกษาภายในรัฐ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดสิ่งแวดล้อม
ที่ดีให้แก่ผู้เรียนด้วย ทั้งนี้เพราะสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อผู้เรียน ในการกำหนดพฤติกรรม
ต่างๆของคนในสังคม ดังนั้นเพลโตจึงเสนอให้รัฐมีหน้าที่สำคัญในการเลี้ยงดูเด็กที่เกิดมาใน
รัฐ เพื่อที่รัฐจะสามารถจัดสิ่งแวดล้อมที่ดีและควบคุมสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีได้ ทั้งนี้ก็เพื่อเป้าหมายสูง
สุดของอุดมรัฐ

กล่าวโดยสรุปแล้ว ในอุดมรัฐของเพลโตนั้นรัฐจะมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษา และ
สิ่งแวดล้อมภายในรัฐ ทั้งนี้ก็เพื่อความเป็นเอกภาพของรัฐ ซึ่งเพลโตเชื่อว่ารัฐจะมีเอกภาพก็ต่อเมื่อ
ทุกคนในรัฐทำตามหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ในการจัดแบ่งหน้าที่ต่างๆ นั้น รัฐได้จัดแบ่ง
หน้าที่ความรับผิดชอบต่างๆ ไว้ให้อย่างเหมาะสมกับธรรมชาติ และความสามารถพิเศษของแต่ละ
บุคคล โดยผ่านระบบการศึกษาที่รัฐได้จัดขึ้น การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญของรัฐ ในการคั่น
หาราชูปราษณูที่จะมาทำหน้าที่ในการปกครองรัฐ หรือคั่นหาทหารที่จะปกป้องรัฐ จากการรุกราน

ของเพื่อนบ้านและค้นหาผู้ผลิต ที่ทำหน้าที่ในการจัดหาสินค้า และบริการที่จำเป็นต่างๆ ภายในรัฐ
ซึ่งบทบาทในสังคมดังกล่าวจะมีประสิทธิภาพได้ก็ต่ออาศัยการศึกษาเป็นสำคัญ